

Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi
[KBBĐ]
Haziran 2023

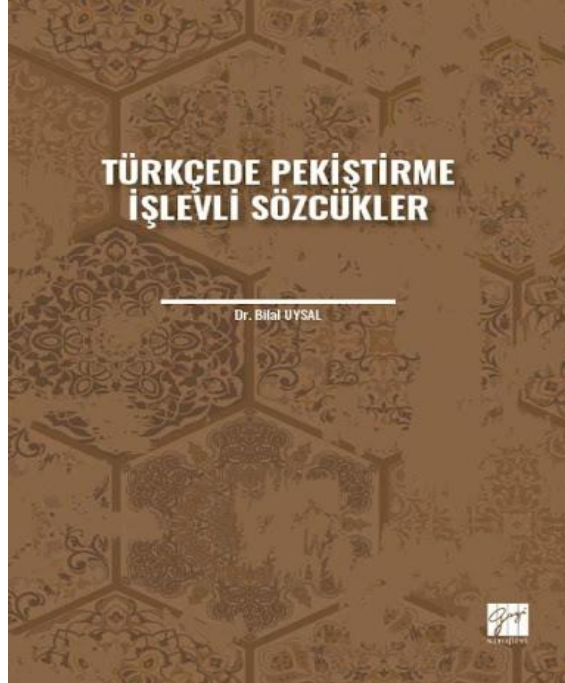
Kocatepe Journal of Humanities
[KJH]
June 2023

Atf (cite): BAG, Rabia Leyla (2023). "Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler" Adlı Eser Üzerine, *Kocatepe Beşeri Bilimler Dergisi*, 1, 108-112. Doi: [10.5281/zenodo.8091233](https://doi.org/10.5281/zenodo.8091233).

"Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler" Adlı Eser Üzerine

Rabia Leyla BAĞ¹

Makale Türü: Kitap İncelemesi

Paper Type: Book Review

Bilal UYSAL (2022). *Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler*, Ankara: Gazi Kitabevi, 194 s. ISBN: 978-625-7911-57-3

¹ Doktora, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, e-posta: rabialeyla-bag@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8305-6258

Bu çalışmada, Afyon Kocatepe Üniversitesi Eğitim Fakültesinde görev yapan Bilal UYSAL'ın 2022 yılında Gazi Kitabevi'nden yayımladığı Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler adlı çalışmasının tanıtımı yapılacaktır.

Pekiştirme, söylenenin açık bir şekilde anlaşılması ve söylenen söze vurgu, netlik, kuvvetlendirme vs. kazandırıp iletişimin daha etkili olması için başvurulan dilbilgisel işlevli sözcüklerdir. Pekiştirme, İngilizcede *intensify*, *semi-reduplication*; Fransızcada *instensif*; Almandada *intensium*; Arapçada *te'kid* terimleri ile karşılanmaktadır. Türkiye Türkçesi dilbilgisi kitaplarında pekiştirme için farklı adlandırmalar vardır: kuvvetlendirme, pekitme, berkitme, te'kid vs. Pekiştirme için Muharrem Ergin, *kuvvetlendirme* terimini; Tahsin Banguoğlu ise *berkitme* terimini tercih etmiştir.

Üstüner, *Türkçede Pekiştirme* adlı çalışmasında pekiştirmeyi dört grupta (ekler, sesler, sözcükler ve sözdizimi) ele alırken Uysal bu çalışmasında sözcüklerle yapılan pekiştirmeleri ayrıntılı şekilde ve edebi metinlerden ve derlemden örneklerle ele almıştır. Ayrıca dilbilgisi kitaplarında sözcükler, genel olarak isim, fiil ve edat olmak üzere üç başlıkta ele alınır. Pekiştirme konusu da edat başlığı altında değerlendirilir. Uysal'ın bu çalışması, pekiştirmeyi *pekiştirme edatları* başlığı altında ele alması bakımından oldukça önemlidir.

Yazı dilindeki pekiştirme işlevli sözcükler, konuşma diline göre daha zor anlaşılır. Çünkü konuşma dilinde pekiştirmeyi, jest ve mimiklerle veya ses tonuyla vurgu şeklinde daha kolay aktarabilirken yazı dilinde bu durum biraz daha sınırlıdır. Konuşma dilindeki pekiştirme, vurgu, netlik ve kuvvetlendirme her ne kadar imla sistemi ile anlatılmaya çalışılsa da konuşma dilindeki gibi olmamaktadır. Fakat bu çalışma, bu güçlüğü üstesinden gelmeye çalışmıştır. Edebi metinlerden ve derlemden elde edilen tümcelerde farklı pekiştirme işlevli sözcüklerin olduğu görülmüştür. Elde edilen tümcelerden hareketle pekiştirme işlevli sözcüklerin farklı işlev ve görevlerine göre de tasnif yapılmıştır. Literatürde pek bahsedilmeyen başka sözcüklerin de pekiştirme işlevi / görevi üstlendiği tespit edilmiştir. Bu nedenle bu çalışma, zengin bir veriye sahiptir.

Bilal Uysal'ın kaleme aldığı *Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler* adlı çalışma, akademik bir gayeyle hazırlanmış ve pekiştirme konusunu geniş bir açıdan ele almıştır. Kitap 2022 yılı Ekim ayında Gazi Kitabevi tarafından yayımlanmıştır. Çalışma için öncelikle bir literatür taraması yapılmıştır. Sekiz farklı edebi metinden ve Türkçe Ulusal Derlemi'nden (TUD) yararlanılmıştır. Taranan eserlere ve kısaltmalarına da ayrı bir sayfada yer verilmiştir.

Zengin bir veriye sahip olan çalışma, genel hatlarıyla iki bölüm üzerine kurulmuştur. Çalışmanın ilk bölümünde pekiştirme teriminin tanımına ve bazı araştırmacıların pekiştirme tanımlarına yer verilmiştir. Dilbilgisi kitaplarında sözcükler genellikle isim, fiil ve edat olmak üzere üç başlıkta altında ele alınırken pekiştirme, edatlar başlığı altında değerlendirilir. Bu çalışma, İpek (2016:45)'in tasnifi esas alınarak pekiştirmeleri sıfatlar, belirteçler, adılar, fiiller, ilgeç, bağlaç ve ünlem biçiminde yedi başlıkta ele almıştır.

Bu çalışmanın yöntemi, örnek tümcelerdeki pekiştirme işlevli sözcüklerin tamamının altı çizili olarak gösterilmesi ve ihtiyaç duyulduğunda pekiştirilmiş ifadelerin italik gösterilmesi olarak benimsenmiştir. Çalışmada daha çok sözcüklerin pekiştirme işlevine odaklanılmıştır.

Çalışmanın ikinci bölümü yedi alt başlıktan oluşur. Bu alt başlıklar sırasıyla sıfatlarla, belirteçlerle, adılarla, fiillerle, ilgeçlerle, bağlaçlarla ve ünlemlerle yapılan pekiştirmelerdir. Bir sözcüğün türünü belirlemek için önce bağlama bakmak gereklidir. Derlemeden elde edilen örnek tümcelerde pekiştirme sözcüklerinin farklı işlevlerinin olduğu görülmüş ve bu nedenle literatürde yer almayan farklı alt başlıklara da yer verilmiştir. Örnek tümcelerde yine literatürde yer almayan bazı sözcüklerin pekiştirme yaptığı tespit edilmiştir.

İkinci bölümün ilk alt başlığında *sıfatlarla yapılan pekiştirmelere* yer verilmiştir. Burada sıfat görevli pekiştirmeler ele alınmış ve *bir, ne, iyelik+olacak, tek* sözcüklerinin pekiştirme işlevli sıfat oldukları tespit edilmiştir.

“*Fakat bu umut benim tek gıdamdır.*” (Uysal, 2022: 19).

İkinci alt başlıkta *belirteçlerle yapılan pekiştirmeler ele alınmış*, bunların sıfat görevli pekiştirmelere benzediği belirtilmiştir. Bağlama göre bu pekiştirmeler, hem sıfat hem belirteç görevinde olabilir. Bu alt başlıkta bir hayli sözcük tespit edilmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: *açıkça/açıkçası, artık, asla, bir başka, gayet, evvela, kesinlikle, özellikle, pek, surf tamamı, zaten, zinhar* vs.

“*Şu evi arayayım da bir şeyler lazım mı yoksa çıkalım artık.*” (Uysal, 2022: 23)

Üçüncü alt başlık *adılarla yapılan pekiştirmeler*, şahıs adıları (ben, sen, o, biz, siz, onlar), dönüşlülük adlı (kendi), belirsizlik adlı (kimi), soru adlı (ne) şeklinde ele alınmıştır. Adılarla yapılan pekiştirmeler, Uysal'ın da belirttiği gibi bazı dilbilgisi kitaplarında *pekiştirmeli özne* adı ile değerlendirilmiştir.

“*Siz anneler, çocuklarınızı iyi yetiştirmelisiniz.*” (Uysal, 2022: 84)

Dördüncü alt başlıkta *fiillerle yapılan pekiştirmeler* ele alınmıştır. Burada peş peşe gelmiş zıt anlamlı sözcüklerin ve iki yüklem arasına giren *dA* ve *mI* yapılarının peki-

tirme yaptığı örnek tümcelerle gösterilmiştir. Sonra sıralı fiillerle yapılan pekiştirmelere yer verilmiştir.

“Çocukluğum Eskişehir’de geçti, askerliğimi Çankırı’da yaptım, bilirim.” (Uysal, 2022: 101)

Beşinci alt başlık olan *ilgeçlerle yapılan pekiştirmelerde* üç (3) pekiştirme işlevli sözcük tespit edilmiştir: çokluk ekiyle pekiştirme yapan *birlikte/beraber* sözcüğü; olumsuz cümlelere yalnızca, sadece anlamı katan *başka* sözcüğü ve söze fazlalık, çokluk anlamı katan *ziyade* sözcüğü.

“Güzel olmasından öte başka başka marifetleri de vardır. Bu kardelen deli bir çiçektir.” (Uysal, 2022: 104)

Bir sonraki alt başlık *bağlaçlarla yapılan pekiştirmelerdir*. Burada da pek çok pekiştirme işlevli sözcük tespit edilmiştir. Bazı bağlaçların, bağlaç görevinin yanında pekiştirme işlevinin olduğuna ve anlamı kuvvetlendirdiğine dikkat çekilmiştir. *Aksi (ne) (takdirde/halde/durumda), am(ma)a (da), ancak, bile, binaenaleyh, (bir)... bir de..., dA, dahi eğer, güya, hatta, hele, hem de, ise>> (+sA), ki, meğer, mI, ne de / ne... dA, sanki, üstelik, yoksa* gibi bağlaçlar, örnek tümcelerle desteklenerek bağlamda pekiştirme işlevli oldukları belirtilmiştir.

“Buna şu cevabı verdim: ‘Kızı da amma gevezeymiş’ dedim.” (Uysal, 2022: 106)

Son alt başlıkta da ünlemlerle yapılan pekiştirmelere yer verilmiştir. Ünlemler, bildiği üzere sevinç, üzüntü, şaşkınlık, korku gibi duyguları anlatan sözcüklerdir. Ünlemler bu işlevlerinin yanı sıra pekiştirme de yapar. Yer verilen pekiştirme işlevli ünlemlerden bazıları şunlardır: *aha, âlâ, alimallah, canım, deme, doğrudur, e, e mi, evet, eyvah, ha, hah, hani, haydi/hadi, hayır, hayhay, işte, keşke, nah, ne, peki/pekiyi, sakın, ulan/ülen, vallahi/billahi, var/yok, ya/a, yavrum, yazık*.

“Komşular cankurtaran yok mu? Aman ayıcık ne olur beni yeme! Sakın, sakın üstüme geleyim deme!” (Uysal, 2022: 153)

İkinci bölümün tüm alt başlıklarında pekiştirme işlevli sözcükler bol bol örnek tümcelerle bağlam içinde gösterilmiştir. Bu çalışmada, yalnızca sözcük düzeyinde pekiştirmelere yer verilmiştir. Çalışma, literatürde yer almayan bazı pekiştirmeleri tespit etmesi bakımından önemlidir. Fakat çalışmada yer verilen pekiştirme işlevli her sözcük, farklı bağlamlarda farklı işlevlerde kullanılabilir. Çalışmada, toplam 130 pekiştirme işlevli sözcük ele alınmış ve bu sözcükler arasında en fazla, 69 sözcük ile belirteçlerle yapılan pekiştirmeler yer almaktadır. Ayrıca sözcükler arasında en çok pekiştirme işlevi ile kullanılan iki sözcük tespit edilmiştir: *ne* soru adılı ve *ki* bağlacı. Çalışmada *değerlendirme ve sonuç* başlığı altında pekiştirmenin görevleri ve bu çalışmada pekiştirmelerle ilgili bazı tespitler dile getirilmiştir. Araştırmacıların pekiştir-

me için çok farklı terimler kullandığı görülmüştür. Çalışmada bu terimlerin hepsinin aynı anlama geldiği söylenemez fakat terimler, aşağı yukarı aynı anlama gelmektedirler. Son olarak da pekiştirme işlevli sözcükler dizinde alfabe sırasına göre sıralanmış ve sonra yararlanılan kaynaklara yer verilmiştir. Uysal'ın kaleme aldığı çalışmada, bağlama bağlı olarak literatürde görmediğimiz pek çok pekiştirme işlevli sözcüğün olduğu ve isimler dışında diğer sözcük türleri ile de pekiştirme yapılabildiği gösterilmiş; böylece zengin bir veri elde edilmiştir.

Araştırma ve Yayın Etiği Beyanı

Bu çalışma bilimsel araştırma ve yayın etiği kurallarına uygun olarak hazırlanmıştır.

Yazarların Makaleye Olan Katkıları

Bu çalışma için etik kurul izni alınmasına gerek yoktur. Araştırma ve yayın etiğine uygun hareket edilmiştir.”

Makale tek yazarlıdır.

Destek Beyanı

Bu çalışma, herhangi bir kurum veya kuruluş tarafından desteklenmemiştir.

Çıkar Beyanı

Makalede herhangi bir çıkar çatışması yoktur.

Kaynaklar

Uysal, B. (2022). Türkçede Pekiştirme İşlevli Sözcükler. Ankara: Gazi Kitabevi.